

Pieteikums Satversmes tiesā par referendumu konstitucionalitāti un apturēšanu

Šā gada 12. janvārī Saeimas deputāti – Raivis Dzintars, Einārs Cilinskis, Imants Parādnieks, Ināra Mūrniece, Ilmārs Latkovskis, Inese Laizāne, Romāns Naudiņš, Dāvis Stalts, Vineta Poriņa, Dzintars Rasnačs, Raivis Blumfelds, Jānis Dombrova, Kārlis Krēslis, Dzintars Kudums, Ilma Čepāne, Dzintars Zaķis, Edvards Smiltēns, Lolita Čigāne, Ojārs Ēriks Kalniņš, Arvils Ašeradens, Jānis Reirs, Janīna Kursīte-Pakule, Ina Druvieta, Rasma Kārklīņa, Andris Buiķis, Ingmārs Čaklais, Ingūna Rībena, Ainārs Latkovskis, Atis Lejiņš, Iveta Grigule – kopumā 30, izmantoja Satversmes tiesas likuma 17. panta pirmās daļas 3. punktā noteiktās tiesības iesniegt pieteikumu Satversmes tiesā par likuma "Par tautas nobalsošanu un tikumu ierosināšanu" 11. panta pirmās daļas un 25. panta pirmās daļas, Valsts prezidenta 2011. gada 20. decembra lēmuma Nr. 260 un Saeimas Prezidija 2011. gada 20. decembra atzinuma "Par likumprojektu" Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" (Nr. 174/Lp11) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. pantam, 77. pantam, 78. pantam un Latvijas Republikas proklamēšanas aktam.

Vairāku normatīvo aktu apstrīdēšana

Pieteikuma iesniedzējs – Saeimas deputāti – uzskata, ka likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmā daļa un 25. panta pirmā daļa, Valsts prezidenta 2011. gada 20. decembra lēmums Nr. 260 (turpmāk – lēmums Nr. 260) un Saeimas Prezidija 2011. gada 20. decembra atzinums "Par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikās Satversmē" (Nr. 174/Lp11)" (turpmāk – Prezidija atzinums) neatbilst Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. pantam, 77. pantam, 78. pantam un Latvijas Republikas proklamēšanas aktam.

Likumu "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" ir pieņēmusi Saeima. Pamatojoties uz šā likuma 11. panta pirmo daļu un 25. panta pirmo daļu Valsts prezidents ir pieņēmis lēmumu Nr. 260, ar kuru iesniedzis Saeimai

187 378 balsstiesīgo Latvijas Republikas pilsoņu ierosinātu likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē", Saeimas Prezidijs ar Prezidija atzinumu ierosinājis iesniegto likumprojektu nodot visām Saeimas komisijām un noteikt, ka Juridiskā komisija ir atbildīgā komisija, bet Centrālā vēlēšanu komisija ar 2012. gada 3. janvāra lēmumu Nr. 1 "Par tautas nobalsošanas izsludināšanu" (turpmāk – lēmums Nr. 1) izsludinājusi tautas nobalsošanu par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē".

Satversmes tiesas likuma 18. panta otrā daļa paredz, ka vairāku aktu apstrīdēšana vienā pieteikumā pieļaujama gadījumos, kad tiek apstrīdēts normatīvais akts vai tā daļa un uz to pamata izdotās zemāka juridiska spēka tiesību normas, vai arī gadījumos, kad tiek apstrīdēti kādas institūcijas (amatpersonas) izdotie akti sakarā ar to, ka attiecīgās institūcijas izveidošana vai amatpersonas ievēlēšana, apstiprināšana vai iecelšana nav notikusi likumā noteiktajā kārtībā vai arī institūcija vai amatpersona pieļāvusi tādus likuma pārkāpumus, sakarā ar kuriem izdotajiem aktiem nav juridiska spēka.

Tāpat Satversmes tiesas praksē ir secināts, ka, ņemot vērā Satversmes tiesas procesa ekonomijas principu, atsevišķos gadījumos viena pieteikuma ietvaros var apstrīdēt arī vairākus normatīvos aktus. Nav pamatoti pieteikuma iesniedzējam prasīt iesniegt divus pieteikumus par cieši saistītiem jautājumiem (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 1. jūnija lēmumu par lietas ierosināšanu, 2007. gada 26. aprīļa lēmumu par lietas ierosināšanu*).

Lēmums Nr. 260 ir pieņemts, pamatojoties uz likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmo daļu un 25. panta pirmo daļu. Atzīstot šīs likumā "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" ietvertās tiesību normas par neatbilstošām Satversmes 1. pantam, par neatbilstošu Satversmei likumsakarīgi būtu jāatzīst arī Prezidija atzinums un lēmums Nr. 260.

Tikai visu apstrīdēto tiesību aktu kopība noved pie Satversmes 78. pantā paredzētajām sekām – tautas nobalsošanas rīkošanas. Ja iztrūktu kaut viens no šiem aktiem, tautas nobalsošana nebūtu rīkojama. Ievērojot minēto, likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmā daļa, 25. panta pirmā daļa, lēmums Nr. 260 un Prezidija atzinums ir jāskata to kopsakarā un tos nevar vērtēt atrauti vienu no otra.

Faktisko apstākļu izklāsts

2011. gada 19. decembrī Centrālā vēlēšana komisija ir pieņēmusi lēmumu Nr. 94 "Par parakstu vākšanas likuma "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" ierosināšanai rezultātu". Ar minēto lēmumu Centrālā vēlēšanu komisija saskaņā ar likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 24. pantu ir konstatējusi, ka par likuma "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" ierosināšanu parakstu vākšanas laikā ir parakstījušies 187 378 balsstiesīgie Latvijas pilsoņi (12,14% no pēdējās Saeimas vēlēšanās balsstiesīgo Latvijas pilsoņu skaita).

Likumprojekts "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" paredz krievu valodu kā otru valsts valodu.

Latvijas Valsts prezidents ar lēmumu Nr. 260, pamatojoties uz Satversmes 78. pantu un likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 25. panta pirmo daļu, iesniedzis likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" Saeimai. Vienlaikus 2011. gada 20. decembra vēstulē Nr. 261 Saeimas priekšsēdētājam Valsts prezidents ir paudis viedokli, ka "krievu valodas noteikšana par otru valsts valodu ir atteikšanās no Latvijas kā nacionālas valsts un nonākšana pretrunā ar Satversmes kodolu, Latvijas Republikas dibināšanas un neatkarības atjaunošanas pamatā liktajām idejām". Valsts prezidents šajā vēstulē arī norādījis, ka "Latvijas Republikas Satversmes 78. pants nedod Valsts prezidentam izvēli nodot vai nenodot Saeimas leņšanai vēlētajū ierosinātu likumprojektu. Izpildot šajā pantā noteikto pienākumu, nododu likumprojektu Saeimas leņšanai, tomēr uzskatu, ka konstitucionāli ir vērtējams, vai šādu likumprojektu izskatīšana būtu pieļaujama".

Neskatoties uz Valsts prezidenta izteiktajām bažām par likumprojekta "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" konstitucionalitāti, Saeimas Prezidijs 2011. gada 20. decembrī ar Prezidija atzinumu ir ierosinājis likumprojektu nodot visām Saeimas komisijām un noteikt, ka Juridiskā komisija ir atbildīgā komisija.

2011. gada 22. decembrī Saeima likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" noraidīja.

Ar lēmumu Nr.1 Centrālā vēlēšanu komisija saskaņā ar Saeimas 2011. gada

22. decembra lēmumu par likumprojekta "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" noraidīšanu un likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 1., 11., 12. un 14. pantu nolēmusi izsludināt tautas nobalsošanu par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē", nosakot, ka tautas nobalsošana sarīkojama sestdien, 2012. gada 18. februārī.

Likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmās daļas un 25. panta pirmās daļas atbilstība Satversmei

Satversmes 1. pants noteic, ka Latvija ir neatkarīga, demokrātiska republika.

Satversmes 4. pants paredz, ka [v]alsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda. Latvijas karogs ir sarkans ar baltu svītru.

Atbilstoši Satversmes 77. pantam, ja Saeima grozījusi Satversmes pirmo, otro, trešo, ceturto, sesto vai septiņdesmit septīto pantu, tad šādi pārgrozījumi, lai tie iegūtu likuma spēku, ir apstiprināmi tautas nobalsošanā.

Saskaņā ar Satversmes 78. pantu ne mazāk kā vienai desmitai daļai vēlētajū ir tiesība iesniegt Valsts prezidentam pilnīgi izstrādātu Satversmes grozījumu projektu vai likuma projektu, kuru prezidents nodod Saeimai. Ja Saeima to nepieņem bez pārgrozījumiem pēc satura, tad tas ir nododams tautas nobalsošanai.

Atbilstoši likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmajai daļai, ja Saeima nav pieņēmusi bez satura grozījumiem ne mazāk kā vienas desmitās daļas vēlētajū iesniegto likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu, šis vēlētajū iesniegtais likumprojekts vai Satversmes grozījumu projekts nododams tautas nobalsošanai.

Likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 25. panta pirmā daļa noteic, ka gadījumā, ja likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu ir parakstījusi ne mazāk kā viena desmitā daļa no pēdējās Saeimas vēlēšanās balsstiesīgo Latvijas pilsoņu skaita, Valsts prezidents šo likumprojektu vai Satversmes grozījumu projektu iesniedz Saeimai.

Likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmā daļa un 25. panta pirmā daļa neparedz tiesības Valsts prezidentam un Saeimai izvērtēt iesniegtā likumprojekta atbilstību Satversmei un tajā nostiprinātajiem pamatprincipiem, kā arī lemt par vēlētajū

iesniegtā likumprojekta tālāku nevirzīšanu gadījumos, kad tiek konstatēts, ka iesniegtais likumprojekts neatbilst Satversmei.

Tādējādi uzskatāms, ka likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmā daļa un 25. panta pirmā daļa tiktāl, ciktāl tā neparedz kompetento iestāžu tiesības vērtēt vēlētajū iesniegtā likumprojekta atbilstību Satversmei un Latvijas starptautiskajām saistībām, kā arī neparedz aizliegumu izskatīt vēlētajū iesniegtos likumprojektus, kas neatbilst Satversmei, ir pretrunā ar Satversmes 1., 77. un 78. pantu.

Satversmes 77. pants neparedz Satversmes kodola grozīšanu

Atbilstoši Satversmes 77. pantam, ja Saeima grozījusi Satversmes pirmo, otro, trešo, ceturto, sesto vai septiņdesmit septīto pantu, tad šādi pārgrozījumi, lai tie iegūtu likuma spēku, ir apstiprināmi tautas nobalsošanā.

Interpretējot Satversmi nevis formāli, bet gan nosakot tās saturu, jākonstatē, ka Satversmei ir materiāls kodols. Satversmes kodols nosaka tieši šīs konkrētās Satversmes identitāti. Satversmes 77. pants un Satversmes kodols nav viens un tas pats. Satversmes kodols atrodas ārpus Satversmes teksta, bet ir tās pamatā, proti, tiesību principi, valsts dibināšanas un neatkarības atjaunošanas idejas un dokumenti. Tas pēc būtības ir negrozāms, un šī negrozāmība saista arī suverēnu – tautu. Tiesiski organizēta tauta neatrodas un nestāv ārpus vai virs tiesībām, tiesību principiem, valsts kā sabiedrības organizācijas formas mērķim. Suverēns pēc tam, kad ir pašnoteicis un izveidojis valsti, nevar no tās atteikties. Valsts, kas izveidojās latviešu nācijas pašnoteikšanās brīdī un no Satversmes izrietošā valsts iekārta ir saistoša arī tautai.

Tādējādi Satversmes 77. pantā minēto Satversmes normu teksta grozījumu būtība ir pieļaut tekstuālus grozījumus arī Satversmes 4. pantā, nosakot aizsardzību tikai pašam Satversmes konceptuālajam pamatam, bet ne to aizsargājām tiesību normām.

Tas, ka Satversme neparedz nodot tautas nobalsošanai jautājumus, kas būtiski groza valsts pamatus, tostarp, valsts valodu, izriet arī no Satversmes 77. panta tulkošanas kopsakarā ar Satversmes 73. pantu.

73. pants paredz, ka tautas nobalsošanai nevar nodot budžetu un likumus par aizņēmumiem, nodokļiem, muitām, dzelzceļa tarifiem, kara klausību, kara pasludināšanu

un uzsākšanu, miera noslēgšanu, izņēmuma stāvokļa izsludināšanu un tā izbeigšanu, mobilizāciju un demobilizāciju, kā arī līgumus ar ārvalstīm.

Ja no izlemšanas tautas nobalsošanā ir izņemti jautājumi par nodokļiem, muitām, kara pasludināšanu un uzsākšanu, miera noslēgšanu, izņēmuma stāvokļa izsludināšanu un tā izbeigšanu, mobilizāciju, līgumi ar ārvalstīm, tad vēl jo vairāk tautas nobalsošanai nevar tikt nodoti jautājumi, kas groza valsts konstitucionālos pamatus. Proti, jautājumus, kas izriet no Satversmes 1. panta, tostarp jautājumu par valsts valodas statusa maiņu, pat ja Satversmē *expressis verbis* tas nav paredzēts.

Tieši tāpat kā ar valsts valodas statusa rakstisku nostiprināšanu konstitūcijās, atsevišķas valstis aizliegumu grozīt pamattiesību un valsts uzbūves jautājumus ir izvēlējušās nostiprināt rakstiski. Tā, piemēram, Slovērijas konstitūcijas 93. pants paredz, ka referendumu ceļā nevar tikt izņemti jautājumi, kas skar cilvēka pamattiesības un pamatbrīvības, jo personas pamattiesības, ko garantē valsts, nevar tikt pakļautas vairākuma gribai.

Tādējādi, lai arī Satversme to tieši neparedz, tautas nobalsošanai nevar tikt nodoti ne tikai tie jautājumi, kas tieši minēti Satversmes 73. pantā un paši par sevi ir konstitucionāli, bet vēl jo vairāk jautājumi, kas ir antikonstitucionāli paši par sevi.

Vēl vairāk – likumprojektus, kas ir antikonstitucionāli un maina Satversmes kodolu, nevar pieņemt ne likumdevējs, ne tauta, īstenojot likumdošanas iniciatīvas tiesības.

Proti, Satversmes 73. pants no nodošanas tautas nobalsošanai izslēdz atsevišķus jautājumus, kas tiek nodoti ekskluzīvā likumdevēja kompetencē. Savukārt pārējos jautājumus, kas tieši nav minēti Satversmes 73. pantā, tautai, īstenojot tiešās demokrātijas tiesības, jāvadās no principa, ka Satversme pieļauj Latvijas pilsoņiem izlemt tādu pašu daudzumu jautājumu kā to ievēlētajiem pārstāvjiem. Lemšanas robežas, ko noteic cilvēktiesības un starptautiskās saistības, vienlīdz ir attiecināmas kā uz parlamentā, tā tiešās demokrātijas ceļā pieņemtiem jautājumiem. Ņemot vērā to, ka valsts pamatus nav tiesību grozīt Saeimai, jo tas būtu pretēji Satversmes 1. pantam, arī tautai tautas nobalsošanas ceļā šie jautājumi nav lemjami.

Ievērojot minēto un tulkojot Satversmē ietvertās tiesību normas to kopsakarā, nevis izolēti vienu no otras, likumdevējam bija pienākums likumā "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" (likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu"

11. pantā un 25. pantā) ietvert tiesību normas, kas aizliedz izskatīt un tautas nobalsošanai nodot vēlētajū iesniegtus likumprojektus, kas neatbilst Satversmes 1. pantam.

Latviešu valoda kā Satversmes kodols

Valoda kā konstitucionāla vērtība atsevišķu valstu konstitūcijās tiek nostiprināta *expressis verbis*. Savukārt citas valstis valodu kā konstitucionālu vērtību konstitūcijās neizdala. "Pēdējos gadu desmitos ļoti dažādas pasaules valstis papildina savas konstitūcijas ar normām, kurās valoda tiek noteikta kā valsts pamats, valsts simbols, t. i., konstitucionāla vērtība, ar visaugstāko juridisko aizsardzības līmeni. Valoda kā valsts suverenitātes simbols un saturs tiek nostiprināta līdz ar valsts pamatiem un valsts simboliku" (*Prof. Dr.iur. Osipova Sanita "Valsts valoda kā konstitucionāla vērtība", Jurista Vārds, 2011. gada 18. oktobris, Nr. 42(689)*).

Latvijas valsts latviešu valodu kā konstitucionālu vērtību 1922. gada Satversmē iestrādājusi 1998. gada 15. oktobrī, papildinot 1. nodaļas 4. pantu ar pirmo teikumu: "Valsts valoda Latvijas Republikā ir latviešu valoda." Iekļaujot valsts valodas aizsardzību Satversmē, valsts ir uzsvērusi tās konstitucionālo vērtību, taču tas nenozīmē, ka līdz 1998. gada grozījumiem Satversmē latviešu valoda netika uzskatīta par konstitucionālu vērtību un netika aizsargāta kā valsts konstitucionālais pamats.

Atbilstoši S. Osipovas paustajam viedoklim "visās valstīs, neatkarīgi no tā, vai to konstitūcijās ir *expressis verbis* ietverta atsevišķa norma, kas nosaka valsts valodai aizsardzību, vai arī šādas *expressis verbis* normas nav, valsts valoda ir konstitucionāla vērtība. Konstitūcija kā pamatdokuments var pastāvēt tikai valodas formātā. Valoda, kurā konstitūcija tiek pieņemta, ir uzskatāma par valsts valodu. Tā kā konstitūcija ir nācijas gribas simbols un vērtība, tad arī valoda, kurā tā ir pieņemta, ir vērtība. Līdz ar to katra konstitūcija padara valsts valodu par konstitucionālu vērtību." (*Prof. Dr.iur. Osipova Sanita "Valsts valoda kā konstitucionāla vērtība", Jurista Vārds, 2011. gada 18. oktobris, Nr. 42(689)*). Proti, līdz ar 1998. gada grozījumiem Satversmē teksta līmenī skaidri tika pateikts tas, kas Satversmē līdz šim brīdim ir pastāvējis un turpina pastāvēt pašsaprotamu, nerakstītu principu līmenī. Atšķirība ir tikai tekstā, nevis būtībā.

Arī Satversmes tiesa jau savā 2005. gada spriedumā "Par Izglītības likuma pārejas noteikumu 9. punkta 3. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 114. pantam, Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 1. protokola 2. pantam un tās 14. pantam (saistībā ar 1. protokola 2. pantu), Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām 26. un 27. pantam, Starptautiskās konvencijas par visu veidu rasu diskriminācijas izskaušanu 5. pantam, Konvencijas par bērna tiesībām 2. un 30. pantam, kā arī Vīnes konvencijas par starptautisko līgumu tiesībām 18. pantam" ir norādījusi "[..] Satversmes 4. pants, nosakot, ka latviešu valoda Latvijas Republikā ir valsts valoda, piešķir tai konstitucionālu statusu." (*Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr.2004-18-0106 secinājumu daļas 16. punkts*). Turklāt Satversmes tiesa ir norādījusi: "ievērojot to, ka globalizācijas apstākļos Latvija ir vienīgā vieta pasaulē, kur var tikt garantēta latviešu valodas un līdz ar to arī pamatnācijas pastāvēšana un attīstība, latviešu valodas kā valsts valodas lietošanas jomas sašaurinājums valsts teritorijā nav pieļaujams un var būt uzskatāms arī par valsts demokrātiskās iekārtas apdraudējumu" (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2001-04-0103 secinājumu daļas 3.2. punktu*). No minētā var secināt, ka latviešu valoda ir Latvijas kā demokrātiskas valsts pamats, bez kuras varētu būt apdraudēta Latvijas valsts pastāvēšana.

Kā norādījis E. Levits, "Latvija, kas dibināta latviešu nācijas pašnoteikšanās rezultātā, tāpat kā gandrīz visas citas Eiropas valstis, arī Igaunija un Lietuva, [..] ir nacionāla valsts. Izveidojot savu valsti, latviešu nācija no mazākumtautības Krievijā kļuva par valstsnāciju savā valstī – Latvijā. Nācija ir tauta, kam ir sava nacionāla valsts. Latviešu nācija ieguva savu valstisku ietvaru. Bez savas valodas nevar būt nedz nācija, nedz valsts. Tādēļ loģiski, ka valstsnācijas valoda ir valsts valoda." (*Dr.iur.h.c. Levits Egils "Par latviešu valodu Satversmes 4. pantā nacionālas valsts kontekstā", Jurista Vārds, 2011. gada 25. oktobris, Nr. 43(690)*).

"Latvijas kā latviešu nācijas nacionālas valsts virsprincips – tāpat demokrātiskas valsts iekārtas, tiesiskas valsts un sociālas valsts principi – ir Latvijas valsti raksturojošs virsprincips, kas izriet no Satversmes 1. panta. Šie četri virsprincipi caurauž visu Satversmi un vienā vai otrā veidā – nepilnīgi – atspoguļojas pārējos Satversmes noteikumos. Tie nosaka Latvijas valsts iekārtas politiski juridisko raksturu. [..] Valsts valoda tātad ir valstsnācijas – latviešu nācijas – konstitucionālā līmenī nostiprināta nacionāli kulturāla izpausme. Ja Latvijā valsts valoda nebūtu

latviešu, bet gan, piemēram, angļu, krievu, vācu, ķīniešu vai kāda cita, tad tā nebūtu vairs latviešu nācijas nacionāla valsts tādā izpratnē, kas ir Latvijas valsts dibināšanas pamatā un kā nacionālas valsts virsprincips "iekodēta" Satversmē – gan teksta līmenī, gan kā visu Satversmi aptverošs princips, kas jāņem vērā, interpretējot gan Satversmi, gan, protams, likumus un pārējās tiesību normas." (*Dr.iur.h.c. Levits Egils "Par latviešu valodu Satversmes 4. pantā nacionālas valsts kontekstā", Jurista Vārds, 2011. gada 25. oktobris, Nr. 43(690)*).

"Latviešu valoda ir Latvijas valstiskuma kodols un identitātes fundamenti" (*Ziemele Inita, "Valstsnācija nevar uzvesties kā mazākumtautība", Jurista Vārds, 2012. gada 3. janvāris, Nr. 1(700)*).

To, ka latviešu valoda ir Latvijas valsts pastāvēšanas un izveidošanas pamats, apliecina arī Tautas padomes pieņemtais proklamēšanas akts, kurā tika pasludināts "Latvija – apvienota etnogrāfiskajās robežās (Kurzeme, Vidzeme un Latgale) – ir patstāvīga, neatkarīga, demokrātiski republikāniska valsts, kuras Satversmi un attiecības ar ārvalstīm noteiks tuvākā nākotnē Satversmes sapulce" (*Latvijas pilsoņiem!, Pagaidu Valdības Vēstnesis, 1918. gada 14. decembris, Nr. 1*). Minētais tieši apliecina, ka Latvijas valsts tika veidota tās etnogrāfiskajās robežās – tādā teritorijā, kuru apdzīvoja latviešu nācija ar kopīgu valodu – latviešu valodu. Latvijas Tautas padomes loceklis Atis Ķeniņš Latvijas proklamēšanas svinīgajā sēdē uzsvēra: "Tautas ieņem savas senenās mītnes un nodibina valstis savās etnogrāfiskajās robežās uz apvienošanās un pašnoteikšanās pamatiem. Tas dod latviešiem no Kurzemes, Vidzemes un sengaidītās Latgales sasniegties rokās apvienotās Latvijas vidū." (*Latvijas Tautas padomes veiktā svinīgās Latvijas neatkarības proklamēšanas akta 1918. gada 18. novembrī stenogramma*).

Etnogrāfs Augusts Bīlenšteins, kura darbi tika izmantoti Latvijas un Padomju Krievijas valsts robežas noteikšanā, rakstīja: "Latviešus Pleskavas guberņā ļoti bieži bez pamata uzskata par krieviem. Viņi gan ir grieķu katoļu ticības, valkā drēbes pēc krievu paražas un audzē bārdas un ar svešiniekiem runā krieviski, bet savu piederību pie latviešu tautības viņi nepārprotami pierāda ar to, ka viņi savās mājās un ģimenē lieto latviešu valodu." (*Skujenieks M. Latvija. Zeme un iedzīvotāji. Ar J. Bokaldera nodaļu par lauksaimniecību. Trešais papildinātais un pārstrādātais izdevums. Rīga: A. Gulbja apgādniecībā, 1927, 266. lpp*). No minētā izriet, ka Satversmes izstrādātāju griba ir bijusi veidot valsti, kuras pamatiedzīvotājiem ir kopēja nacionālā identitāte un, galvenokārt, kopīga valoda.

Tādējādi latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda ietilpst Satversmes kodolā. Latvija kā

valsts ir izveidota latviešu tautas dzīves vides radīšanai, vienlaikus neizslēdzot atvērtību citām tautībām šeit dzīvot. Latviešu tauta nevēlējās turpināt dzīvot kā mazākumtautība Krievijā, bet gan, izveidojot Latvijas valsti, vēlējās organizēt savu dzīvi kā valstsnācija pati savā valstī. Tā bija latviešu nācijas pašnoteikšanās jēga. Otra jebkura cita valsts valoda radītu tam apdraudējumu.

Ņemot vērā to, ka latviešu valoda kā vienīgā valsts valoda ietilpst Satversmes kodolā un Satversmes 77. pants, vērtējot to kopsakarā ar Satversmes 1. pantu un Satversmes 73. pantu, nepieļauj valsts pamatu grozīšanu, likums "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" (likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. pants un 25. pants) ir pretrunā ar Satversmes 1. pantu un Satversmes 77. pantu tiktāl, ciktāl tas neparedz procedūru, kādā valsts institūcijas var apturēt tāda vēlētāju iesniegta likumprojekta virzību, kas paredz valsts valodas statusa maiņu vai otras valsts valodas noteikšanu.

Satversmes 78. pants ir vispārīga tiesību norma

Satversmes 78. pants noteic, ka ne mazāk kā vienai desmitai daļai vēlētāju ir tiesība iesniegt Valsts prezidentam pilnīgi izstrādātu Satversmes grozījumu projektu vai likuma projektu, kuru prezidents nodod Saeimai. Ja Saeima to nepieņem bez pārgrozījumiem pēc satura, tad tas ir nododams tautas nobalsošanai.

Satversmes 78. pants ir uzskatāms par vispārēju regulējumu attiecībā pret Satversmes 73. pantu un Satversmes 1. pantā nostiprinātajiem demokrātiskas tiesiskas valsts pamatprincipiem.

Proti, Satversmes 78. pants paredz valsts institūciju rīcību gadījumos, kad tiek iesniegts tāds likumprojekts, kas pēc satura atbilst Satversmes 1. pantam un citiem Satversmē nostiprinātajiem pamatprincipiem, kuri ar likumdošanas aktu nevar tikt pārkāpti.

Gadījumos, kad ar iesniegto likumprojektu tiek mainīts Satversmes kodols, tostarp, tiek paredzēts grozīt valsts valodu, Satversmes 78. pants nav piemērojams, bet likumdevējam ir pienākums, ņemot vērā no Satversmes 1. panta izrietošos tiesiskas valsts pamatprincipus, likumā paredzēt procedūru, kādā likumprojekts, kas groza valsts pamatus, tiek noraidīts.

Uz nepieļaujāmību vākt parakstus par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē", tādējādi grozot valsts pamatus, 2011. gada 1. novembra Ministru kabineta sēdē norādījis arī tieslietu ministrs un kultūras ministre, vēršot uzmanību, ka "parakstu vākšana pārgrozījumiem Satversmes 4., 18., 21., 101. un 104. pantā, lai krievu valodai noteiktu valsts valodas statusu, ir pretrunā ar Latvijas valsts dibināšanas jēgu un Latvijas Republikas Satversmes pirmā panta – "Latvijas ir neatkarīga demokrātiska republika" – dziļāko būtību un mērķi" (*Ministru kabineta 2011. gada novembra sēdes protokola Nr. 62 53. paragrāfs*).

Ņemot vērā to, ka likums "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" (likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. pants un 25. pants) neparedz valsts institūciju rīcību gadījumos, kad tiek konstatēts, ka ar vēlētāju iesniegto likumprojektu tiek plānots grozīt Satversmes kodolu, tostarp, valsts valodu, tas ir pretrunā ar Satversmes 78. pantu.

Ievērojot to, ka Satversmes 78. pantā noteiktā procedūra tiek attiecināta tikai uz tiem gadījumiem, kad vērtējuma rezultātā tiek konstatēts, ka vēlētāju iesniegtais likumprojekts nav pretrunā ar valsts pamatprincipiem un negroza Satversmes kodolu, savukārt likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmajā daļā un 25. panta pirmajā daļā ietvertais mehānisms tiek attiecināts uz jebkuru gadījumu, kad tiek iesniegts vēlētāju izstrādāts likumprojekts, neatkarīgi no tā satura, konstatējams, ka likumdevējs likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmajā daļā un 25. panta pirmajā daļā Satversmes 78. pantu ir iztulkojis nepamatoti plaši, gramatiski attiecinot tajā ietverto regulējumu uz tādiem gadījumiem, kurus Satversmes 78. pants vispār neregulē, turklāt ietverot likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmajā daļā un 25. panta pirmajā daļā regulējumu, kas neatbilst citiem Satversmes pantiem un Satversmes garam. Tādējādi likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmā daļa un 25. panta pirmā daļa tiktāl, ciktāl tā tiek attiecināta uz tādiem vēlētāju likumprojektiem, kas paredz grozīt Satversmes pamatus, tostarp mainot latviešu valodas kā valsts valodas statusu, ir neatbilstoša Satversmes 78. pantam.

Lēmuma Nr. 260 un Prezidija atzinuma atbilstība Satversmei

Ar lēmumu Nr. 260 Valsts prezidents, pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 78. pantu un likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 25. panta pirmo daļu, iesniedzis Saeimai 187 378 balsstiesīgo Latvijas Republikas pilsoņu, kas sastāda 12,14 procentus no pēdējās Saeimas vēlēšanās balsstiesīgo Latvijas Republikas pilsoņu skaita, ierosinātu likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē".

2011. gada 20. decembra vēstulē Saeimas priekšsēdētājam S. Āboltiņam Valsts prezidents ir paudis pārliecību, ka krievu valodas noteikšana par otru valsts valodu ir atteikšanās no Latvijas kā nacionālas valsts un nonākšana pretrunā ar Satversmes kodolu, Latvijas Republikas dibināšanas un neatkarības atjaunošanas pamatā liktajām idejām. Valsts prezidents tāpat ir vērsis uzmanību, ka "Satversmes 78. pants nedod Valsts prezidentam izvēli nodot vai nenodot Saeimas lemšanai vēlētajū ierosinātu likumprojektu".

Kā konstatēts iepriekš, Satversmes 78. pants uzliek par pienākumu Valsts prezidentam Saeimai nodot likumprojektu tikai tajā gadījumā, ja tas ir konstitucionāls. Satversmes 78. pants ir procesuāla, nevis materiāla rakstura tiesību norma. Pretējā gadījumā, ja uzskatītu, ka Valsts prezidentam Saeimai ir jānodod ikkatrs vēlētajū iesniegts likumprojekts, neatkarīgi no tā satura un būtības, būtu jākonstatē, ka Satversmes 78. pants ir pretrunā ar citiem Satversmes pantiem, tostarp Satversmes pamatu – 1. pantu. Taču, ņemot vērā to, ka Satversme ir vienots veselums un tajā ietvertās tiesību normas ir jātulko sasaistē cita ar citu, ievērojot to, ka Satversmē ietvertie panti viens otru papildina un paskaidro, nevis izslēdz, jāsecina, ka Satversmes 78. pants neattiecas uz gadījumiem, kad vēlētajū iesniegtais likumprojekts ir antikonstitucionāls un pretrunā ar Satversmes kodolu.

Tāpat Satversmes 77. pants neparedz tautas nobalsošanas ceļā grozīt valsts pamatus.

Ņemot vērā to, ka vēlētajū iesniegtais likumprojekts "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" paredz ieviest krievu valodu kā otru valsts valodu, un to, ka valsts valoda ir Satversmes kodols, kuru grozīt Satversme nepieļauj, Valsts prezidentam bija pienākums apturēt šāda likumprojekta tālāku virzību.

Tādējādi lēmumā Nr. 260 izdarītā atsauce uz Satversmes 78. pantu ir nekorekta. Savukārt pats lēmums Nr. 260, ar kuru Saeimai tika nodots likumprojekts, kas groza Satversmes kodolu, ir pretrunā ar Satversmes 1. pantu un atzīstams par spēkā neesošu.

Pamatojoties uz minētajiem argumentiem, par neatbilstošu Satversmes 1. pantam ir atzīstams arī Prezidija atzinums, ar kuru likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" tika ierosināts nodot visām komisijām. Proti, ikkatrii institūcijai, kas bija iesaistīta likumprojekta "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" turpmākajā virzībā, bija no Satversmes 1. panta un 77. panta izrietošs pienākums izvērtēt likumprojektā ietvertu tiesību normu ietekmi uz Satversmes kodolu un, konstatējot, ka likumprojekts, ierosinot noteikt otru valsts valodu, maina valsts pamatus – apturēt tā virzību. Pretēja rīcība ir pretrunā ar Satversmes 1. pantā nostiprināto demokrātiskas valsts ideju.

Lēmuma Nr. 260 un Prezidija atzinuma atbilstība Latvijas Republikas proklamēšanas aktam

Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punkts noteic, ka Satversmes tiesa izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei. Lemjot par lietas ierosināšanu, Satversmes tiesa ir secinājusi, ka "Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punkts, interpretējot to kopsakarā ar demokrātiskas un tiesiskas valsts principiem, paredz, ka Satversmes tiesas kompetencē ir izskatīt ne vien lietas par likumu atbilstību Satversmei šaurākā nozīmē, proti, konkrētajam dokumentam "Latvijas Republikas Satversme", bet arī lietas par likumu atbilstību Satversmei plašākā nozīmē, proti, lietas par likumu atbilstību ikvienai konstitucionāla rakstura (ranga, līmeņa) normai" (*Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2007. gada 17. jūlija lēmums par lietas ierosināšanu*).

"Satversmes šaurākā izpratnē" nošķīrums no "Satversmes plašākā izpratnē" apstiprina, ka līdztekus dokumentam "Latvijas Republikas Satversme" pastāv citas konstitucionāla ranga normas.

Tiesību zinātnē ir pausts viedoklis, ka līdzās Satversmei spēkā esoši konstitucionāla ranga akti ir 1918. gada novembra Latvijas Republikas proklamēšanas akts, 1920. gada 27. maija Deklarācija par Latvijas valsti, Neatkarības deklarācija un Konstitucionālais likums. Tas nozīmē, ka rakstītā Latvijas konstitūcija sastāv no vairākiem aktiem.

Primārais konstitucionālais regulējums ir ietverts Satversmē, taču līdztekus tai kā rakstītās konstitūcijas daļa savu juridisko spēku saglabājuši vairāki akti no valsts dibināšanas un neatkarības atjaunošanas laikiem.

Satversmes 4. pants, kas noteic latviešu valodu par vienīgo valsts valodu Latvijas Republikā, ir Satversmes konceptuālais pamats – viens no principiem, uz kura ir konstruēta pārējā Satversme un visa Latvijas valsts iekārta, un tiesību sistēma kopumā. Latviešu valoda ir Latvijas valsts konstitucionāli tiesiskais pamats. Savukārt Satversmes konceptuālā pamata grozīšana ir iespējama, tikai veicot pilnīgu Satversmes pārrakstīšanu, kas izpaustos jaunas Satversmes pieņemšanā.

Vēlētāju iesniegtais likumprojekts "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē", paredzot valsts valodas statusa piešķiršanu krievu valodai, grozītu Satversmes konceptuālo pamatu, bet, grozot konceptuālo pamatu, Satversmes tekstā jaunievedumam jāgūst atbilstošs atspoguļojums.

Šajā aspektā jāņem vērā, ka Satversmes konceptuālais pamats, tostarp valsts valoda, savu augstāko juridisko spēku smeļ ne tikai Satversmē, bet arī vairākos citos dokumentos, cita starpā – Latvijas Republikas proklamēšanas aktā.

Latvijas tiesību sistēmas pamatnormu 1918. gada 18. novembrī formulēja Latvijas Tautas padome proklamēšanas aktā. Jāatzīmē, ka pamatnormai ir pietiekami ar suverēna lēmumu, gribas izteikumu dibināt valsti, savukārt Latvijas Tautas padome proklamēšanas aktā spēja ietvert samērā plašu tiesībpolitisku vīziju par jaundibināmās valsts nākotni. "Latvija – apvienota *etnogrāfiskās robežās* (Kurzeme, Vidzeme un Latgale) – ir patstāvīga, neatkarīga, demokrātiski – republikāniska valsts. Ņemot vērā vēlāko valsts konstitucionālās iekārtas attīstību, tieši ar Latvijas Tautas padomes pieņemto proklamēšanas aktu formulētā suverēna griba, *izveidot nacionālu valsti etnogrāfiskās robežās, kur vienīgā valsts valoda ir latviešu valoda*, uzskatāma par to pamatnormu, atsaucoties uz kuru tapa izstrādātas pirmā un otrā valsts pagaidu satversme, kā arī 1922. gada 15. februāra Satversmes likums un visa tiesību sistēma kopumā. Kā atzīmēts pirmajā Satversmes komentārā, "juridiski un politiski 1918. g. 18. novembra tautas gribas deklarācijai ir pat lielāka nozīme par vēlāk pieņemto Satversmi" (*Vanags K. Latvijas valsts satversme. L. Rumaka apgāds Valkā, 1948. 1990. gada pārspriduma 6. lpp.*). Principā pamatnormas formulējums būtu uzskatāms par tautas vairākuma gribas izteikumu par savas politiskās eksistences veidu un formu.

No iepriekš minētā var izdarīt secinājumu, ka Satversmes konceptuālā pamata augstākā

juridiskā spēka avots atrodas ārpus Satversmes. Tādējādi konceptuālā pamata grozīšana vai paplašināšana, iekļaujot tajā otru valsts valodu, ir nelikumīga, jo izdarot atbilstošus grozījumus Satversmē, ir jāgroza arī proklamēšanas akts un Deklarācija par Latvijas valsti.

Tātad Latvijas Republikas proklamēšanas akts stiprina Satversmes kodolu un konceptuālo pamatu, kas nav Satversmes 77. panta uzdevums, jo šajā pantā ir ietvertas paaudžu tiesības. Satversmes 77. pants būtībā paredz Satversmes jaunas redakcijas izstrādāšanu, ja atbilstoši Latvijas politiskajam, ekonomiskajam un sociālajam stāvoklim nāktos grozīt proklamēšanas aktā un Deklarācijā par Latvijas valsti ietvertās idejas. Satversmes konceptuālo pamatu ir iespējams grozīt tikai ar kopīgu un saskanīgu Saeimas un tautas gribas izpaudumu. Citiem vārdiem sakot, Saeimas un tautas vienotas gribas rezultāts var būt Satversmes kodola grozījums, kas izpaužas kā jauna Satversme.

Ievērojot minēto un konstatējot, ka grozījumi Latvijas Republikas Satversmes 4. pantā, paredzot otras valsts valodas statusa noteikšanu krievu valodai, nav izdarāmi bez jaunas Satversmes izstrādāšanas un atbilstošu grozījumu izdarīšanas Latvijas Republikas proklamēšanas aktā, Valsts prezidentam nebija likumīga pamata ar lēmumu Nr. 260 nodot likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" izskatīšanai Saeimā un Saeimas Prezidijam nebija tiesību sniegt atzinumu, ka šis likumprojekts ir izskatāms.

Tādējādi uzskatāms, ka *lēmums Nr. 260 un Prezidija atzinums ir pretrunā ar Latvijas Republikas proklamēšanas aktu.*

Par tautas nobalsošanas par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" darbības apturēšanu

Satversmes 85. panta pirmais teikums noteic, ka "Latvijā pastāv Satversmes tiesa, kas likumā noteiktās kompetences ietvaros izskata lietas par likumu atbilstību Satversmei, kā arī citas ar likumu tās kompetencē nodotās lietas".

Satversmes tiesas procesu pamatā noteic Satversmes tiesas likums un Satversmes tiesas reglaments. Gadījumā, kad kādu procesuālu jautājumu neregulē ne Satversmes tiesas likums, ne Satversmes tiesas reglaments, šādu jautājumu saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 26. panta pirmās daļas trešo teikumu izlemj Satversmes tiesa.

Līdz ar to Satversmes tiesa ir tiesīga izlemt neregulētus Satversmes tiesas procesa jautājumus.

Ievērojot minēto, lūdzam līdz Satversmes tiesas sprieduma pasludināšanas dienai apturēt tautas nobalsošanu par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē", kas izsludināta ar lēmumu Nr. 1. Proti, piemērot pagaidu līdzekļus, lai nodrošinātu Satversmes tiesas sprieduma izpildi.

Minētais lūgums pamatojas apsvērumā, ka tiesvedība būtu efektīva un noslēgtos ar reāli izpildāmu spriedumu tikai gadījumā, ja līdz Satversmes tiesas sprieduma pasludināšanas dienai tiktu apturēta tautas nobalsošana par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē", kas izsludināta ar lēmumu Nr. 1.

Lēmums Nr.1 paredz izsludināt tautas nobalsošanu par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" un noteikt, ka tautas nobalsošana sarīkojama sestdien, 2012. gada 18. februārī. Tādējādi, nepiemērojot pagaidu noregulējumu – tautas nobalsošanas apturēšanu – 2012. gada 18. februārī notiks tautas nobalsošana par likumprojektu, kas paredz krievu valodas kā otrās valsts valodas ieviešanu un kura satversmība šajā lietā tiek apšaubīta.

Saskaņā ar Satversmes 79. pantu likumprojekts tiks pieņemts, ja tam piekritīs vismaz puse no visiem balsstiesīgajiem. Tādā gadījumā Latvijas Republikā tiks ieviesta otra valsts valoda – krievu valoda. Ja Satversmes tiesa secinātu, ka lēmums Nr.260 un likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmā daļa un 25. panta pirmā daļa neatbilst Satversmes 1. pantam, jo likumprojektā "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē" ietvertās tiesību normas, kas paredz valsts valodas statusa piešķiršanu krievu valodai, ir uzskatāmas par tādām, kas groza valsts pamatus un tādējādi ir pretrunā Satversmei un proklamēšanas aktam, un nav pakļautas likumdošanas iniciatīvas tiesībām un tautas nobalsošanas procedūrai, Saeimai būtu pienākums nekavējoties gādāt par iepriekšējās situācijas atjaunošanu. Tomēr šādā situācijā Saeimas rīcībā nebūtu piemērotu līdzekļu, lai atgrieztu situāciju, kāda bija pirms lēmuma Nr. 1 pieņemšanas un tautas nobalsošanas sarīkošanas, jo Saeimai nav tiesību vienpersoniski grozīt valsts pamatus.

Kā izriet no Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija lēmuma par pieteikuma iesniedzēja lūgumu lietā Nr. 2007-10-0102 11. punkta, pagaidu noregulējuma piemērošana ir iespējama gadījumā, ja citādi varētu tikt apdraudēta efektīva sprieduma izpilde.

Minētajā lietā Satversmes tiesa lūgumu par pagaidu noregulējumu ir noraidījusi, atsaucoties uz valsts varas dalīšanas principu. Satversmes tiesa ir norādījusi, ka valsts varas dalīšanas princips izpaužas valsts varas sadalījumā likumdošanas, izpildu un tiesu varā, ko īsteno neatkarīgas un

autonomas institūcijas. Satversme nepiešķir Satversmes tiesai tiesības iejaukties likumdošanas procesā. Vēršam uzmanību, ka atšķirībā no lietas Nr. 2007-10-0102 apstākļiem konkrētajā gadījumā nevienas valsts varas institūcijas rīcībā nav tiesisku līdzekļu, lai apturētu tautas nobalsošanu, kas ir izsludināta ar lēmumu Nr. 1, kura tiesiskums tiek apšaubīts. Šādi līdzekļi ir tikai Satversmes tiesas rīcībā. Ievērojot minēto, secināms, ka Satversmes tiesai pieņemot lēmumu par tautas nobalsošanas apturēšanu, valsts varas dalīšanas princips netiktu pārkāpts.

Ņemot vērā augstāk minētos apstākļus, kas pamato pagaidu noregulējuma nepieciešamību, lūdzam Satversmes tiesu piemērot pagaidu līdzekļus, kas padarītu iespējamu efektīvu sprieduma izpildi, apturot tautas nobalsošanu par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē", kas izsludināta ar lēmumu Nr. 1.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes 85. pantu, Satversmes tiesas likuma 16. panta 1., 3. un 4. punktu, 17. panta pirmās daļas 3. punktu un 18. pantu,

lūdzam:

- 1) apturēt ar lēmumu Nr. 1 izsludināto tautas nobalsošanu par likumprojektu "Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē";
- 2) atzīt likuma "Par tautas nobalsošanu un likumu ierosināšanu" 11. panta pirmo daļu par neatbilstošu Satversmes 1., 77. un 78. pantam;
- 3) atzīt lēmumu Nr. 260 par neatbilstošu Satversmes 1., 77., 78. pantam un Latvijas Republikas neatkarības proklamēšanas aktam un spēkā neesošu no tā spēkā stāšanās dienas;
- 4) atzīt Prezidija atzinumu par neatbilstošu Satversmes 1., 77., 78. pantam un Latvijas Republikas neatkarības proklamēšanas aktam.